

Каипова Ж.М.¹, Берикханова А.¹, Бекмуратова Г.Т.¹
¹Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті
(Алматы, Қазақстан)
Janat_8995@mail.ru

БОЛАШАҚ АРНАЙЫ ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ҚҰЗІРЕТТІЛІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА АКТ ҚОЛДАНУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ - ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МҮМКІНДІКТЕРІ

Аңдатпа

Заманауи педагог уақытпен бірге емес, бір қадам алдыда жүруі керек. Кәсіби құзіреттілікті қалыптастыру арнайы педагогика бойынша болашақ мамандарды даярлаудың басты негізі саналады. Белгілі болғандай, басты білімдер мен қабілеттер ЖОО оқу барысында қалыптасып, дамып, ал жоғарғы білім беру жүйесі болашақ маманды дайындап, болашақ кәсіби іс - әрекетке даярлайды. Кәсіби құзіреттілікті қалыптастыру жолдары өте көп, бұл қажет іргетастық білімдерді меңгеру, арнайы білім беру аймағындағы кәсіби қабілеттер мен даяғыдарды меңгеру болып келеді. Бүгінгі таңда болашақ мамандарды өздерінің кәсіби іс - әрекетіне дайындау мүмкіндіктері кеңеюде. Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды оыту мен тәрбиелеу контекстіндегі АКТ мүмкіндіктерін меңгеру мәселесі өзекті болып отыр. Бұл шығармашылық мүмкіндіктерін жетілдіру, интеллектуальды, коммуникаивті қабілеттерін дамытудың негізі саналады. Мақалада болашақ арнайы педагогтардың кәсіби құзіреттілін қалыптастыруда АКТ қолданудың психологиялық - педагогикалық мүмкіндіктері қарастырылған.

Кілттік сөздер: арнайы білім беру, ерекше білім бер қажеттілігі бар балалар, АКТ, кәсіби құзіреттілік

Каипова Ж.М.¹, Берикханова А.¹, Бекмуратова Г.Т.¹
¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая
(Алматы, Казахстан)
Janat_8995@mail.ru

ПСИХОЛОГО - ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИКТ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У БУДУЩИХ СПЕЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ

Аннотация

Современный педагог должен идти не в ногу со временем, а на шаг впереди. Формирование профессиональной компетентности является важной основой при подготовке будущих педагогов по специальной педагогике. Как известно, основные навыки и умения вырабатываются и развиваются в процессе учебы в Вузе и система высшего образования формирует будущего специалиста и готовит его к будущей профессиональной деятельности. Пути формирования профессиональной компетенции могут быть разными. Это владение необходимыми фундаментальными знаниями, педагогическими и психологическими, профессиональными умениями и навыками в сфере специального образования и др. На сегодняшний день возможности подготовки будущих педагогов к своей профессиональной деятельности расширяются. Актуальной становится владение возможностями ИКТ в контексте обучения и воспитания детей с особыми образовательными потребностями. Это служит основой для совершенствования творческого потенциала и для развития интеллектуальной, коммуникативной

деятельности. В статье рассматриваются психолого - педагогические возможности использования ИКТ в формировании профессиональной компетенции у будущих специальных педагогов.

Ключевые слова: специальное образование, дети с особыми потребностями, ИКТ, профессиональная компетенция.

Kaipova Zh.M.¹, Berikkhanova A.¹, Bekmuratova G.T¹

¹Abai Kazakh National Pedagogical University

(Almaty, Kazakhstan)

Janat_8995@mail.ru

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL POSSIBILITIES OF USING ICT IN THE FORMATION OF PROFESSORIAL COMPETENCE AMONG FUTURE SPECIAL EDUCATIONAL TEACHERS

Abstract

A modern teacher should not keep up with the times, but take a step forward. The formation of professional competence is an important basis for the training of future teachers in special pedagogy. As you know, the basic skills and abilities are developed and developed in the process of studying at a university and the higher education system forms a future specialist and prepares him for future professional development. The ways of forming professional competence can be different. This is the possession of the necessary fundamental knowledge, pedagogical and professional skills and skills in the field of special education, etc. To date, the possibilities of preparing future teachers for their professional activities are expanding. Possession of ICT capabilities in the context of education and upbringing of children with special educational needs becomes relevant. This serves as a basis for the improvement of creative potential and for the development of intellectual, communicative activity. The article discusses the psychological and pedagogical possibilities of using ICT in the formation of professorial competence of future special teachers.

Keywords: *special education, children with special needs, ICT, professional competence.*

Кіріспе. Қазақстан қоғамының заманауи дамуы технологиялардың жылдам алмасуымен, өзгеруімен сипатталып, жаңартылған білім беру жағдайында үздіксіз білім беруді жүзеге асырудың тиімділігі білім беру субъектілері басты жағдайлары тұлға қасиеттері, белсенділік, инициативалық, шығармашылық тұрғыда ойлау, стандартты емес шешімдерді таба алуы т.с.с болып келетін бәсекеге қабілеттілікті ұстай алуымен де байланысты. Сондықтан, білім беруді дамытудың басты басымдылықтарының бірі кәсіби шеберлікті көтеру, жаңа және өткен тәжірибені ұштастыру, инновациялық ортаны туындату саналады.

Педагогтардың кәсіби құзіреттілігі мәселесі бірқатар жылдары бойы көптеген философ, педагог, психолог ғалымдардың зерттеу мәселесі болып, жалпы педагогикада педагогтардың кәсіби құзіреттіліктерін зерттеумен В.А. Адольф, Т.Г. Браже, Э.Ф. Зеер, И.А. Зимняя, Н.В. Кузьмина, М.И. Лукьяновой, А.К. Маркова, А.М. Новикова, Г.С. Трофимова, Г. Бернгард, В. Блум т.с.с ғалымдар айналысқан.

Өзіндік оқыту қағидасы мен философиясы кең арнайы білім беру саласында да кәсіби құзіреттілік түсінігінің маңызы өте зор. Арнайы педагогтардың ерекше білім беру қажеттілігі бар балалармен жұмыс жасауда оның кәсіби шеберлігі, құзіреттілігі бала өмірін, оны қоғамға бейімдеу мен болашағына үлкен үміт беріп сыйлатын, жетелейтін жетекші іс әрекеті. Сондықтан, ЖОО болашақ педагогтарды дайындау мәселесіне, әсіресе олардың кәсіби құзіреттіліктерін қалыптастыру, дамыту мәселесіне үлкен назар аударылады.

Жалпы, кәсіби құзіреттілік мәселесін қарастыруда «құзіреттілік термині» ғылыми лексиконда 20 ғасырдың 50 жылдары пайда болып, бастапқыда отандық және шетелдік зерттеулерде тіпті түрлі мағыналық акценттерге де ие болды. Р.Уайт, Дж Равен, Д.Хаймс т.с.с ғалымдар нақты пәндік аймақтағы нақты әрекетті нәтижелі орындау үшін қажет қабілеттердің болуы, практикалық толымдылығы десе, Дж Равен бойынша, құзіреттілік ол «көптеген компоненттерден тұрып, олардың көбі бір біріне тәуелді емес, ал кейбіреулері когнитивті сфераға қатысты болса, ал өзгелері эмоциональдыға қатысты болып, тіпті кейбіреулері нәтижелі әрекеттің құрамдас бөлігі ретінде бір бірін алмастыра алады екен. [1, с. 253]. Автордың пайымдауынша құзіреттіліктің компоненттері адам іс - әрекеті үшін маңызды іс әрекетті орындау барысында дамып, көрініс табады екен [2, с. 153].

Америкалық психолог Р. Шорт «тұлғаның құзіреттілігі» түсінігін ашып, оны «ғылым негіздері» туралы білімдерді меңгерген адам ретінде сипаттаса, Ал Б.Д.Эльконин құзіреттілікті «адамның іс әрекетке қосылу өлшемі» деп, онда индивидте бір нәрсеге деген ішкі ұйымдастырушылық мүмкіндігі ғана емес, барды қолдана алу мүмкіндігінің болуы қажет» деген [3, С 56].

С.И.Ожегов пен Н.Ю. Шведованың «орыс тілінің сөздігі» кітабында «құзіретті» түсінігі білетін, хабадар, қандай да бір аймақта беделді, қандай да бір сұрақтар аймағында «құзіретті» деп қарастырылады [4, с. 288]. Л.И. Фишман құзіреттілікті «кәсіби іс- әрекет мәдениеті» десе [5, с. 117], ал И.А. Зимняя «құзіреттіліктің» екі моделін алға тартады: олар - тұлғалық және әрекеттік.

Психология аймағында құзіреттіліктің бірқатар анықтамалары бар:

- мәселелік жағдайларды нәтижелі шешу деңгейі (С.Д. Смирнов); [6, с 124];
- субъектінің қоғамдық педагогикалық тәжірибесінің қалыптасу деңгейі [7, с 55];
- белгілі деңгейде лауазымдық қызмет талаптарын жүзеге асыруға мүмкіндік беретін қабілеттер мен кәсіби қасиеттердің үйлесімділігі (Л.И. Анцыферова) [8, с 12];
- адам баласына қоғамда нәтижелі қызмет етуге мүмкіндік беретін белсенділіктің жеке формасына және әлеуметтік формаларға оқытылу деңгейі (Л.П. Урванцев, Н.В. Яковлева) [9, с 345];
- кәсіби міндеттерді шешу тәжірибесі, базалық, арнайы және кәсіби міндеттерді деңгейі, жұмыс өтілімі (А.И. Омаров) [10, с 122];
- кәсіби даярлау деңгейі (М.П. Чошанов) [11, с 21];
- іс -әрекетті нәтижелі және тиімді орындауды қамтамасыз етеін білім, қабілет, дағдылардың үйлесімділігі (М. Perlmutter, L. Nyquist) [12, с 396].

Кәсіби құзіреттілік түсінігіне байланысты әдебиеттерді жіті талдау барысы келесі анықтамалардың жетекші маңынасын көрсетті:

- педагог меңгеретін психологиялық қасиеттер мен кәсіби білімдер мен қабілеттердің қатынасы (А.К. Маркова);
- педагогтың еңбегінің интегральды сипаттамасы (Л.М. Митина);
- кәсіби білімдері, педагогикалық қабілеттері, кәсіби позициялары, психологиялық қасиеттері (Н.В. Андропова) т.б

Қарап отырсақ, кәсіби құзіреттілік түсінігінің мәні зор, әрі ол педагогтың іс - әрекетімен тығыз байланысты болады екен. Болашақ арнайы педагогтардың кәсіби құзіреттілігін қалыптастыру мен дамыту жолында ең алдымен кәсіби құзіреттіліктің арнайы критерийлері мен компоненттерін анықтау маңызды.

В.Я. Адольф бойынша кәсіби құзіреттіліктің арнайы критерийлеріне:

- таңдамалылық, индивид үшін маңызды тұлғалық маңызды және кәсіби маңызды педагогикалық мақсаттарды қабылдау деңгейімен сипатталады. Субъективті түрде ол педагогикалық іс- әрекет мақсаттарының дифференциальды бейнесінде көрініс тауып, тұлғаның өзін жетілдіру, жүзеге асыруға талпынысымен (ЖОО оқу барысында) сипатталады;
  - саналылық, өзінің ақыл ой іс әрекетін мақсатты басқаруға педагогтың қабілеттілігі, кәсіби жағдаяттарды сауатты талдай алу тәсілдерін меңгеруі. Меңгерілетін білімдер кең әлеуметтік контекстінде болуы қажет.
  - нәтижелілік, жағдаяттық жағдайлармен байланысты іс -әрекеттің нақты қорытындысында көрініс табады;
  - қызығушылық. Жеке және кәсіби қызығушылықтарды ұштастыру маңыздылығы
- А.К. Маркова кәсіби құзіреттілік құрылымында маңызды 4 блокты бөліп көрсетеді:
1. кәсіби психологиялық (объективті қажет) және педагогикалық білімдер;

2. кәсіби (объективті қжет) педагогикалық қабілеттер;
3. кәсіби психологиялық позициялар, педагогтың ұстанымдары;
4. кәсіби білімдер мен қабілеттерді меңгерді қамтамасыз ететін тұлғалық ерекшеліктері [14, с 2].

Н.Е. Костылево бойынша педагогтың кәсіби құзіреттіліктерінің тұлғалық гуманистік бейімділігі, педагогикалық қабылдау, педагогикалық қабілет, педагогикалық шығармашылық деген түрлері жіті ажыратылып қарастырылған.

С.А. Абрамова, Н.В. Апатова сияқты ғалымдар заманауи білім беру аймағын дамытуда, болашақ педагогтарды даярлауда, олардың кәсіби құзіреттіліктерін қалыптастыруда АКТ қолдану мүмкіндіктерін ерекше алға тартқан.

Бүгінгі таңда цифрлік білім беру ортасы білім беру ұйымдарының материалды техникалық базаларын жаңартуға, жетілдіруге бағытталып, сонымен қатар олардың келесі бағыттарын да атап өтуге болады:

- білім алушылардың білімі, қызығушығы, жаңа оқу материалын зерттеу темпін, дамытудың психологиялық педагогикалық ерекшеліктерін есепке ала отырып, білім, қабілет, дағдылар сапасын көтеру;
- болашақ арнайы педагог мамандарын дайындау барысында сабақтарды жүргізу мен дайындау барысында олардың кәсіби құзіреттіліктерін дамыту мен қалыптастыруда АКТ білім беру ресурстарын қолдану т.б.

Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалармен жұмыс барысында білім берудің цифрлік ортасын құру, АКТ құралдарын, мүмкіндіктерін пайдалану жеке оқу жоспарын құру, оқыту үрдісін, түзетушілік дамытушылық жұмыста оларды тиімді қолдану арнайы білім беру педагогтарына үлкен мүмкіндіктер береді. Сондықтан, арнайы педагог мамандарын даярлауда АКТ мүмкіндіктерін қолдану олардың үлкен мүмкіндіктерін ашу үйретуші педагог пен білім алушы болашақ арнайы педагогтарға пайдасын әкеледі.

АКТ технологияларын қолдану ЖОО арнайы білім беру педагогтарын даярлау үрдісінде педагогикалық практикалық жаңашылдықтарды енгізуге мүмкіндік беріп, болашақ арнайы педагогтардың ақпараттық мәдениетін дамытуға мүмкіндік береді. Арнайы білім беру жүйесінде АКТ құралдарын әдістемелік бағыты бойынша келесі түрде ажаратамыз:

- оқытушылық (білімдерді хабарлау, оқу және практикалық іс- әрекеттегі білім мен қабілеттерді қалыптастыру);
- жаттығу құралдары (өткен материалдарды қайталау мен бекітуге арналған қабілеттер мен дағдыларды өңдеуге бағытталған);
- ақпараттық - ізденістік (ақпараттарды жүйелеу бойынша қабілеттер мен дағдыларды қалыптастыру, хабарлау);
- демонстрациялық (зерттелінетін нысандарды, құбылыстарды, үрдістерді визуализациялау);
- имитациялық (шынайылықтың белгілі нысанын оның құрылымдық және фундаментальды сипаттамасын зерттеу);
- зертханалық (эксперименттер жүргізу);
- моделдеу (нысандар, құбылыстар мен үрдістерді зерттеу мен тану мақсатында оларды моделдеу);
- оқу ойындық (ойын формасында жүзеге асырылатын оқу жағдайларын туғызуға арналған).

АКТ заманауи аппараттық техникалық бағдарламалық құралдарды, сонымен қатар АКТ негізінде оқыту әдістері мен тәсілдерін қамтиды [15, с 75]

Отандық ғалымдардан Мовкебаева З.А., Денисова И.А., Оралханова И.А., Жакупова Д.С «Инклюзивті білім беруді ендіруге педагогтарды даярлау бойынша әдістемелік

нұсқаулық» атты еңбектерінде инклюзивті білім беру аймағындағы АКТ шартты түрде үшке бөліп қарастырған [16, с 13]

- компенсаторлық міндеттерді шешу немесе көмекші технологиялар ретіндегі АКТ;
- білім беру технологияларын немесе дидактикалық міндеттерді шешуге арналған АКТ;
- дамытушылық немесе жоғарғы психикалық функцияларды дамыту міндетін шешуге арналған АКТ.

Компенсаторлық міндеттерді шешу немесе көмекші технологиялар ретіндегі АКТ құралдары «ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларға» өздерінің қандай да бір физикалық жетіспеушіліктерін жеңілдетуге мүмкіндік беріп, инклюзивті ортада қалыпты балалармен қарым қатынасқа түсуге мүмкіндіктер бередіү көмекші құралдарды бағыты бойынша: компенсаторлық, оқушылық, дамытушылық, оңалтушылық, терапиялық жаттығу құралдары т.б деп ажыратамыз. Олар мақсаты мен қолдану жағдайына орай үйде оқуда т.б ажыратылады. Құрылымдық қағидаларына байланысты: механикалық, дәстүрлі, электронды, компьютерлік т.б болса, ал қолдану формасы бойынша жеке және ұжымдық деп бөлінеді. Арнайы білім беру саласының қай аймағы болмасын (сурдопедагогика, логопедия, олигофренопедагогика, тифлопедагогика) бүгінгі таңда жетекші әдістерді АКТ құралдарымен үйлестіру өте маңызды ролді атқарады.

Зерттеу әдістер мен зерттеу нәтижелерін талдау. Болашақ арнайы педагогтардың кәсіби құзіреттіліктерін қалыптастыруда АКТ құралдарының психологиялық-педагогикалық мүмкіндіктерін қолдануда оның танымдық, дамытушылық, бағалау, адаптациялық функцияларын білу маңызды болды. Танымдық дегеніміз - ол қолда бар білімді, қабілеттер мен дағдыларды , кәсіби іс-әрекетке қажет дағдылар жүйесін қалыптастыру, дамыту болса; ал дамытушылық ол білім алушылардың кәсіби құзіреттіліктерін дамыту, соның ішінде инициативасын, өз бетінше жұмыс жасай алуын, қабілеттерін т.б; бағалау функциясы өз мүмкіндігін, кәсіби қабілеттерін жүзеге асыру мен бағалау; бейімдеушілік ол кәсіби стандарт талаптарына, еңбек нарығында бәсекеге қабілетті заманауи қоғамға қажет және өзгеріп отырған әр түрлі жағдайларға бейімделе алатын мамандарды даярлау болып келеді. болашақ арнайы педагогтардың кәсіби құзіреттіліктерін қалыптастыруда АКТ құралдарын қолдану педагогикалық моделдеу позициясы тұрғысынан ақаралып, оны қалыптастырудың қрылымдық моделі құрастырылып, ол диагностикалық (яғни білім алушылардың психологиялық педагогикалық ерекшеліктерін анықтау), нәтижелік бағалау, мақсаттық (мақсаты мен міндетін қамтиды); мазмұндық (оқыту қағидалары мен мазмұнының дидактикалық бірліктерін құрайды); технологиялық (оқытудың ұйымдастырушылық формаларын қамтиды) блоктардан тұрды. Білім алушылар контингентінің психологиялық педагогикалық ерекшеліктері бастапқы диагностикалау кезеңінде анықталып, оны арнайы білім беру бойынша білім алатын болашақ педагогтар құрады. Мақсаттық блок кәсіби құзіреттілікті АКТ арқылы қалыптастыруға негізделіп, келесі міндеттерді құрады: оқу және тәжірибелік іс - әрекетте АКТ – ының дидактикалық мүмкіндіктері туралы түсініктерін қалыптастыру; дайын ресурстармен жұмыс жасап, өзінің түрлі дидактикалық бағыттағы ақпараттық ресурстарын жасауға үйрету; пәндік аймақ ерекшелігін есепке ала отырып, және ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың жеке даму ерекшеліктерін есепке ала отырып, АКТ құралдарын қолдана отырып, білім беру іс - әрекетін жүзеге асыруға кәсіби дайындығын қалыптастыру; білім алушылар арасында АКТ құралдарының мүмкіндіктері арқылы ақпараттық ықпалдастықты ұйымдастыру қабілетін қалыптастыру т.б болды.

АКТ құралдарының психологиялық - педагогикалық мүмкіндіктері арқылы болашақ арнайы педагогтардың кәсіби құзіреттіліктерін қалыптастыру моделінде келесі жетекші

қағидаларды есепке алдық: жүйелілік (жүйелілік сипаты), үздіксіздігі, іс - әрекеттік қағидасы , өзін өзі дамыту қағидасы т.б. Қазіргі қоғам сұранысы мен қажеттілігіне орай қашықтықтан АКТ мүмкіндіктері арқылы ықпаласу, әр түрлі форматтағы оқу контенттерін құру, виртуальды оқу ортасын туындату, әр түрлі категориядағы ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың жеке даму ерекшеліктеріне орай оқу әдістері мен құралдарын, түзетушілік және дамытушылық ойындар түрлері мен тапсырмаларын бейімдеу; ауызша, жазбаша және аудио хабарламаларымен (түрлі коммуникация түрі) алмасу; қашықтықтан өз жобасын презентациялау, видеое және аудио мүмкіндіктерін қолдану, жетекші АКТ бағдарламаларын қолдану технологиялық блоктың ажырамас бөлігін құрап, ал жетекші әдістер ретінде оқытудың ақпараттық әдістері (әңгімелесу, кеңес беру, демонстрация, түсіндіру, иллюстрация, инструктаж); операциялық әдістер (алгоритммен жұмыс, практикалық әдістер, жаттығулар, зертханалық жұмыстар, өзіндік жұмыстар т.б); оқытудың шығармашылық әдістері (нақты жағдаяттарды талдау, бақылау усұратары, жобалау); басқару мен кері байланыс әдістері (ағымдық бақылау, сауалнама т.б); дамытушылық кеңес беру әдістері т.б қолданылды.

Қорытынды. Болашақ арнайы педагогтардың кәсіби құзіреттілін қалыптастыруда АКТ -ны қолдану мүмкіндіктері бүгінгі таңда өзекті деп айтуға толық негіз бар. Себебі, АКТ мүмкіндіктерін білу, оны болашақта кәсіби іс – әрекетінде арнайы түзету әдістерімен үйлестіре қолдана білу арнайы түзетушілік жұмыс тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

References

- [1]] *Is equal to J. Competence in modern society: identification, development and implementation / J. Raven // Translated from English - M.: "Kogito-Center", 2002. - 396 p.*
- [2] *Is equal to J. Pedagogical testing: problems, misconceptions, prospects // School technologies. - 1999 № 1-2. - pp. 178-206*
- [3] *Elkonin B.D. The concept of competence from the perspective of developing learning / B.D. Elkonin // Modern approaches to competence-oriented education.-Krasnoyarsk, 2002.- 67 p.*
- [4] *Ozhegov S.I., Shvedova N.Yu. Explanatory dictionary of the Russian language - Moscow: Azbukovnik, 1999. - 897 p. [5] Fishman L.I. Models of educational management: a review analysis // School technologies. - 1999 No. 1-2. - pp. 112-121.*
- [6] *Smirnov S.D. Pedagogy and psychology of higher education: from activity to personality. - M., 1995. - 132 p.*
- [7] *Yemelyanov Yu.N. Teaching communication in the educational-184 training group // Psychological journal. 1987 No. 2. - pp. 81-87.*
- [8] *Antsyferova L.I. Psychological laws of adult personality development and the problem of continuing education // Psychological Journal. 1980 No. 2. - pp.15-22*
- [9] *Yakovleva L.V. Psychological competence and its formation in the process of studying at a university (based on the material of a doctor's activity): Diss.. Doctor of Psychological Sciences - Yaroslavl, 1994. - 408 p.*
- [10] *Vegerchuk N.E. Understanding as a key component in the socio-perceptual competence of a teacher // The world of psychology. 2001. No. 3. - pp. 122-139.*
- [11] *Choshanov M.P. Didactic construction of flexible learning technology // Pedagogy - 1997 No. 2. - pp. 21-27*
- [12] *Is equal to J. Competence in modern society: identification, development and implementation / J. Raven // Translated from English - M.: "Kogito-Center", 2002. - 396 p.*
- [13] *Adolf V.Ya. Professional competence of a modern teacher: monograph. - Krasnoyarsk State University. Krasnoyarsk, 1998– - 310 s*

- [14] Markova A.K. *Psychological analysis of professional competence of a teacher // Soviet pedago geek. 1990 No. 8. - p.2-130*
- [15] 2 Andreev, A.A. *Introduction to Internet education: studies. manual / A.A. Andreev. - M.: LOGOS, 2003 - 76 p.*
- [16] Movkebayeva, Z.A. *Methodological recommendations for the preparation of teachers for the introduction of inclusive education / Z. A. Movkebayeva, I. A. Denisova, I. A. Oralkanova, D. S. Zhakupova. - 2nd ed. - Almaty: [B. I.]. - 165 s*